

زنان روزگار قاجار به روایت زنان فرنگی:

زنان بختیاری و مهارت در جراحی و طبابت

زهرة شریفی

«...معمولاً بختیاری‌ها زنان را از اشتغال به

بعضی حرفه‌ها منع می‌کنند، ولی در مورد

طبابت از آنان جلوگیری نمی‌کنند. حرفه طبابت به‌طور ارثی به بعضی از زنان منتقل می‌شود. بعضی از آنان در خارج کردن گلوله از بدن یک مجروح از شهرت‌های خاصی برخوردارند. اگر پدری از فن طبابت سر رشته داشته باشد ترجیح می‌دهد این فن را به دخترش بیاموزد... معمولاً دستمزد یک زن جراح بختیاری بسیار گران است...» در میان تمام نکات مهمی که «ایزابلا بی‌شوپ» جهانگر بریتانیایی در کتاب سفرنامه خود به ایران آورده است نوشتن از مهارت جراحی زنان بختیاری بسیار قابل توجه و با اهمیت است.

● پرنکی زنان بختیاری

زنان ایل بختیاری در طول تاریخ حیات این مردم که از فرهنگ و تمدن والایی برخوردار هستند همیشه درخسیده‌اند تا جایی که نام و آوازه آنان به دلایل مختلفی در اسناد و منابع تاریخی بسیاری به ثبت رسیده است. از جمله این منابع سفرنامه‌های مردان و زنان اروپایی است که به ایران و مناطق بختیاری سفر کرده و در لابه‌لای نوشته‌های خود به حضور پررنگ زنان در آن منطقه اشاره کرده‌اند.

● روایتی از زنان ایل

ایزابلا بی‌شوپ که به‌عنوان یک زن جهانگرد در روزگار ناصرالدین شاه به ایران آمده بود

از این قاعده مستثنی نبوده و در نوشته‌های خود بسیار از زنان ایل و چگونگی زندگی آنان و حتی باورها و تفکرات شان روایت کرده است، که گاهی این بانوی فرنگی در لابه‌لای این روایت‌ها به نکته‌های بسیار ارزشمندی اشاره می‌کند که می‌توان با مطالعه آنها به نقش و جایگاه زنان ایل در آن دوران که زنان هیچ حق و حقوقی نداشته‌اند پی برد.

● دستمزد بالای جراحان زن

این بانوی جهانگرد در ادامه یادداشت‌های خود که از وجود زنان زبردست جراح و طبیب بختیاری می‌نویسد به بالا بودن دستمزد این جراحان هم اشاره می‌کند که قابل تأمل است: «...دستمزد یک زن جراح بختیاری بسیار گران است. یک مرد کم بضاعت برای خارج کردن یک گلوله و هزینه درمان خود باید مبلغی بین ۱۵ تا ۲۰ تومان و یک مرد ثروتمند برای همین عمل در حدود ۴۰ تا ۶۰ تومان پرداخت کند...»

● بیرون آوردن ۳ گلوله

یکی از این زنان جراحی که خود ایزابلا از نزدیک با آن آشنا شده بود مادر بزرگ عزیزخان اسکورت آنان بود که فن طبابت را از یک پزشک هندی در فارس یاد گرفته و مادر این مرد هم به‌عنوان یک جراح در بیرون آوردن گلوله از بدن یک تیر خورده مهارت بسزایی داشته است و حتی خانم بی‌شوپ به زنی دیگر از این جراحان ماهر اشاره می‌کند که سه گلوله را در آن واحد از بدن یک زخمی بیرون می‌کشد.

● زن بختیاری در مقام اسطوره

همان‌طور که قبلاً به آن اشاره شده است حضور فعال زن و جایگاه اجتماعی آنان در جامعه ایلی دوره قاجار، از جمله نکاتی است که توجه بسیاری از سیاحان را به خود جلب کرده است. بنا به نظر مؤلفان مقاله «نقش و جایگاه زن در ایل بختیاری در دوره قاجار از دیدگاه سیاحان اروپایی» برخی از این سیاحان جایگاه و موقعیت ویژه زن در ایل بختیاری را تا حد بسیاری همانند مقام زن در ایران اساطیری و باستانی می‌دانند.

● حضور مؤثر در اجتماع

در واقع در روزگاری که زن در ایران از هرگونه فعالیت اجتماعی عام یا خاص که مردان انجام می‌دادند محروم بوده است زن بختیاری با صبر، استقامت، اعتماد به نفس و قدرت تأثیرگذاری بسیار در اجتماع ظاهر می‌شده چرا که از آزادی عمل بیشتری نسبت به دیگران برخوردار بوده است. در واقع مهارت این زنان در طبابت و جراحی نمونه‌ای از جایگاه و نقش مهم آنان در میان ایلات دارد. بنابر گزارش‌های سیاحان دوره قاجار، حضور فعال زن در تمامی عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی استحکام و پایداری ساختار اجتماعی ایل را موجب می‌شده است.

● «خاتون جان خانم» متنفذ طایفه

در مقاله فوق در کنار توصیف وضعیت زنان در جامعه بختیاری به وجود زنانی اشاره شده است که سیاحان در خلال گزارش‌های خود از آنان نوشته‌اند از جمله این زنان قدرتمند